

METSÄNOMISTAJA METSÄNSÄ HOITAJANA

RUTIINIT, "TARJOKKEET" JA VASTAVUOROISUUS

METSÄ TODELLISUUDEN NÄYTTÄMÖNÄ

Luonnonvarojen käyttöön liittyvät ongelmat kie-
toutuvat yhteen luontoa koskevien käsitysten
kanssa. Esimerkiksi ympäristökamppailuissa on
tyypillistä, että luontokäsitykset tiivistyvät muu-
tamaksi kollektiivisesti muotoutuneeksi näkö-
kannaksi, jotka ovat ristiriidassa keskenään.
Luontokäsitykset eivät synny tyhjästä. Mistä ne
siis ilmaantuvat? Konstruktionistit vastaavat tä-
hän kysymykseen eri tavoin sen mukaan, pal-
jonko heidän mielestään tulisi korostaa tilanne-
sidonnaisuutta ja vallitsevia oloja, siis elävän elä-
män välitöntä vaikutusta, paljonko taas kulttuu-
rin ja yhteiskunnan yleisiä piirteitä (Hannigan
1995, 33–34).

Ihmiset merkityksellistävät elämänsä kulussa
jatkuvasti luontoa, ovat he tästä tietoisia tai eivät.
Ihmisten tavanomaisten askareiden ja välittömän
lähiympäristön merkitystä heidän luontokäsityk-
silleen on kuitenkin selvitetty vain vähän. Tutki-
muksen vähyyteen on kenties ollut samantapaisia
syitä kuin ne, joiden Jonas Frykman ja Orvar Löf-
gren (1996) ovat todenneet vaivanneen etnolo-
gian tutkimusta vielä äskettäin: arkipäivän tottu-
mukset, tavat ja rutiinit mielletään helposti tois-
arvoisiksi, kehityksen hidastajiksi, jopa häveliäi-
syyden kohteiksi, eikä niitä sen vuoksi pidetä tut-
kimisen arvoisina. Viime aikoina Phil Mac-
naghten ja John Urry (1998) ovat käsitelleet kiin-
nostavasti sitä, kuinka ihmiset antavat ympäris-
tölleen merkityksiä moninaisten käytäntöjensä ja
niiden materiaalisen perustan välityksellä. Toisis-

Kiitän tutkimuksen kohdehenkilöitä miellyttävistä
metsäretkistä sekä Emil Aaltosen säätiötä tutkimus-
rahoituksesta. Käsikirjoitusta ovat kommentillaan pa-
rantaneet erityisesti Yrjö Haila, Juha Hiedanpää, Lee-
na Hytönen ja Kaisa Littunen. Aineiston käsittelyssä
avusti Susanna Sahrakorpi.

taan poikkeavien merkityksenantojen seuraukse-
na syntyy erilaisia luontokäsityksiä, jotka eivät
ole vain konstruktioita, vaan yhtä lailla niitä so-
siokulttuurisia prosesseja, joiden nosteessa kysei-
set konstruktioit syntyvät. Tämän tulkinnan pe-
rusteella luontokäsitysten syntyminen on vahvasti
tilannesidonnaista. Luonto ei ole yksi ainut, vaan
muodostuu joukosta keskenään kiisteleviä luon-
toja.

Toisin sanoen luontokäsityksiä on vaikeata eris-
tää syntytahtumastaan, ja juuri erilaisten synty-
perien lukuisuus aiheuttaa luontokäsitysten suu-
ren kirjon. Otan tämän lähtökohdakseni tässä arti-
ikkelissa, kun tarkastelen luonnon hyödyntämi-
sen käytäntöjä luontokäsitysten perustana. Tar-
kasteluni pohjautuu tapaustutkimukseen, jonka
pääosassa ovat yksityiset metsänomistajat metsä-
palstansa hoitajina. Kysymys on suhteesta, jossa
metsä ei ole vain hoidon ja hyödyntämisen koh-
de, jonka hallintaa voidaan tarvittaessa tehostaa
teknologian, tieteellisen tiedon ja asiantuntijuu-
den avulla. Se on enemmän, sillä suhde metsän ja
metsänomistajan välillä on vastavuoroinen. Jä-
sennän tätä vastavuoroisuutta ekologisen psyko-
logian¹ lähtökohdista (Gibson 1986).

Vastavuoroisuus perustuu metsänomistajan tii-
viiseen ja monitahoiseen kanssakäymiseen met-

¹Ekologinen psykologia on James J. Gibsonin perus-
tama tutkimusperinne. Se on pidettävä erossa Roger G.
Barkerin (1968) samannimisestä suuntauksesta, sa-
moin kuin "ympäristöpsykologian" vakiintuneista lä-
hestymistavoista (ks. Aura & al. 1997). Nämä edusta-
vat tavanomaista psykologiaa suhteessa ympäristöön:
'ympäristö' tai 'ekologinen' viittaa niissä tutkimus-
kohteeseen, kun taas Gibson ottaa ympäristön olen-
naisella tavalla koko teoriansa rakennuspuuksi. Gibso-
nin ekologista psykologiaa on esitelty niukasti suo-
meksi (ks. kuitenkin Salminen 1991; Järvilehto 1994
ja sen yhteydessä olevat suomennokset kolmesta Gib-
sonin artikkelista; sekä tuoreimpana Partanen 2001).

sänsä kanssa. Hän tekee jatkuvasti havaintoja metsässään siitä, miten voisi siellä toimia. Metsä ei ole vain passiivinen osapuoli, sillä se asettaa vaihtelevan rakenteensa vuoksi luonnollisia rajoituksia metsänomistajan toiminnalle, minkä lisäksi se muuttuu jatkuvasti. Metsän muutokset johtuvat sekä ihmisestä että luonnosta itsestään, eikä näitä kahta muuttumisen taustasyitä ole aina mahdollista erottaa toisistaan. Vastaavasti metsänomistaja muuttuu elinkaarensa aikana, ja siitä syystä hänen tapansa havainnoida metsäänsä ja käyttää sitä voi muuttua ajan mittaan. Tämän dynaamisen suhteen eri vaiheissa metsä ”tarjoaa” metsänomistajalle monenlaisia kohteita ja tapahtumia, joita hän voi käyttää hyväkseen. Ne spesifioituvat vasta havaitsemisen hetkellä käyttökelpoisiksi ”tarjokkeiksi”. Tarjokesuhteen syntyminen on näin ollen vastavuoroinen prosessi metsän ja metsänomistajan välillä.

Tarjoke (affordance) on ekologisen psykologian peruskäsite.² Se antaa mahdollisuuden kuvata metsän ja metsänomistajan vastavuoroista suhdetta tavalla, joka häivyttää luonnon ja ihmisen vastakkainasettelun. Ekologisen ja sosiaalisen yhteensulautuminen perustuu siihen, että havaitseminen on samaa kuin mikä tahansa jossakin ympäristössä tapahtuva aktiivinen tekeminen; havaitseminen on alinomaista liikettä ympäristön invarianttien ja jatkuvien piirteiden hahmottamiseksi, ja se, mitä voidaan havaita, riippuu tekemisen tavasta (Gibson 1986; Reed 1996; Ingold 2000). Esimerkiksi metsänomistajan harjoittamat metsänhoidon rutiinit ovat samalla ympäristön jatkuvaa ja aktiivista havainnointia. Hän voi käyttää metsäänsä lukemattomista tarjokkeista vain niitä, joita kulloinkin havaitsee. Tarjokesuhteet metsän ja metsänomistajan välillä ovat muuttuvia ja suhteellisia; metsä ja metsänomistaja ”puhuvat toisilleen” vastavuoroisesti sen mukaan, millaista informaatiota metsänomistaja metsästään tavoittaa jatkuvan havainnointinsa ja aktiivisuutensa kuluessa.

Metsäänsä tuntemaan oppiminen merkitsee metsänomistajalle jatkuvaa ja elinikäistä harjaantumisen prosessia: hänen on harjaannuttava havaitsemaan metsäänsä tarjokkeita. Maailman voi

siis tavoittaa havaitsemisen ja aktiivisen toiminnan välityksellä suoraan, eikä sitä tarvitse erikseen rekonstruoida mielessään havaintojen teon jälkeen. Tämä näkökulma tekee ekologisen psykologian lähestymistavasta radikaalin. Kuten tunnettua lähtee luonnontieteiden dominoima länsimainen tiedekäsitys siitä, että vasta kun ”objektiivisesta” maailmasta on piirrynyt kuva ”mentaaliseen” maailmaan, on edellytyksiä kehittyneeseen inhimilliseen toimintaan. Tämä käsitys johtaa metsätaloudenkin tarkastelussa väistämättä näkökulmaan, jota Tim Ingoldia (2000) mukaillen nimitän *hallintaperspektiiviksi*. Luonto on siinä ulkopuolelta määrittyvä hallinnan kohde. Hallintaperspektiivi on perin pohjin toisenlainen kuin tutkimani metsänomistajien elämismaailma.

KÄVELYLLÄ METSÄSSÄ

Koska metsänomistaja samoin kuin hänen metsänsä ovat jatkuvassa muutoksen tilassa, hänen jokainen metsässä käyntinsä on erilainen. Hänen on havainnoitava metsäänsä kohteita ja ilmiöitä, jotta hän pysyisi ajan tasalla siitä, mitä metsä voi hänelle tarjota, mitä uhkia metsään kohdistuu tai välittyy sen kautta. Hän siis havainnoi tarjokkeita. Tutkimusmenetelmäni pohjautui osallisuuteen, kesäiseen metsässä kävelyyn kahden kesken metsänomistajan kanssa. Olin jakamassa hänen kanssaan kokemuksia eteen avautuvista tilanteista ja tapahtumista sekä kuulemassa hänen kertomuksiaan metsäänsä aikaisemmista vaiheista. Tutkimuksellinen tavoitteeni oli päästä osallistuvan havainnoinnin avulla selville metsänomistajan ja hänen metsäänsä välisistä tarjokesuhteista ja niihin liittyvistä rutiineista.

Tutkimusalueena oli tavanomainen havupuuvaltainen laajahko talousmetsäalue, joka sijaitsee perinteisen maaseutukylän vaikutuspiirissä Pirkanmaalla. Toteutin metsäkävelyn kesällä 1998 kahdeksan metsänomistajan kanssa, joiden metsäpalstat sijaitsevat rinnatusten kyseisellä metsäalueella. Metsäaluetta reunustaa yhtenäinen viljelymaisema ja harva kyläasutus on sijoittunut sen reunamille. Metsäpalstojen pinta-ala on 12–53 hehtaaria, keskimäärin 27 hehtaaria, joka on 3 hehtaaria enemmän kuin yksityismetsälön koko Pirkanmaalla keskimäärin (Pirkanmaan metsätalouden nykytila, 1997, 10). Useimmat metsäpalstat ovat melko kapeita ja pitkulaisia, joten yhteistä rajaa naapurusten kesken on runsaasti. Sik-

²Affordance-käsitteellä ei ole vakiintunutta suomenosta. Vastineena on aikaisemmin käytetty ainakin ’tarjoumaa’ (Järvilehto 1994, artikkeliin liitetyt Gibson-suomenokset) ja ’affordanssia’ (Partanen 2001).

si havainnointi ja keskustelu siirtyivät kävelyn aikana luonnostaan myös naapurin palstan näkyämiin. Tutkimustehtävänä lisäjuonteeksi tulikin selvittää, onko naapureiden metsäpalstoilla osuutta siihen, että metsänomistaja on selvillä oman metsänsä tarjoamista mahdollisuuksista.

Haastatellut³ olivat kohtalaisen iäkkäitä, noin 50–75-vuotiaita, keskimäärin 65-vuotiaita, saman kylän miehiä, vankasti maaseutuun juurtuneita ja edelleen aktiivisesti tekemisissä metsänsä kanssa. He tunsivat läpikotaisin oman metsäpalsansa, samoin naapuripalstat, ja useimmille metsäalue koko laajuudessaan oli tuttu marjastuksen, metsästyksen ja ennen kaikkea metsätöiden ansiosta. He olivat joukko, jonka pitkäaikainen yhteisyyden kokemus perustui tiettyyn paikkaan, maaseudun ja oman tilan jatkuvuuteen, ja monessa suhteessa myös metsään – siis tyyppillinen suomalainen tilanne, joskin harvinaistuva. Kutsun tätä ajassa muuttuvaa, tietyn metsäalueen ja sen vakiintuneen asujaimiston keskinäistä suhdetta *paikalliseksi metsäkulttuuriksi*. Määritelmäni varmentui haastateltuani vertailun vuoksi samalta alueelta kolmen muun metsäpalstan omistajia samalla menetelmällä. He olivat nuorempia, vaila maanviljelytaustaa ja selvästi jääneet ulkopuolisiksi ja tietämättömiksi niistä paikoista, tapahtumista, käytännöistä ja sosiaalisista suhteista, jotka olivat arkipäivää tutkimusjoukkolleni. Vertailuryhmä edusti paikallisen metsäkulttuurin muuttuvaa elementtiä. Koska tavoitteeni oli tarkastella kulttuurisen jatkumon pitkää linjaa, en kelpuuttanut vertailuryhmää varsinaiseen aineistoon.

³Haastatelluista viisi oli syntyisin mainituilta maataloilta ja tullut perimisen kautta metsänomistajaksi. Ryhmä on vähitellen saanut muualta muuttaneista täydennystä siten, että siihen sulautui heti sodan jälkeen yksi ja myöhemmin (1960- ja 1980-luvulla) kaksi metsänomistajaa, hekin maanviljelijätaustaisia, jotka muutettuaan omaksuivat samankaltaisen asumistavan ja ryhtyivät vähintään osa-aikaisiksi maanviljelijöiksi. Metsänomistajista viisi pääsee suoraan metsänsä ottamalla pirtistä 50 askelta. Kaksi muuta asuu peltoaukean vastarannalla 250 m:n ja 800 m:n päässä metsästään. Kaupungissa talvikauden on koko ajan asunut yksi pysyvästi ja kaksi jaksoittaisesti. Alun perin seitsemästä vähintään osa-aikaisesta viljelijästä vain kaksi viljelee nykyisin, kumpikin osa-aikaisesti. – Metsänomistajien lisäksi haastattelin, tavanomaisin menetelmin, alueella vuosikymmeniä vaikuttanutta, paikallisessa metsänhoitoyhdistyksessä työskennellyttä metsänhoidonneuvojaa.

Pitkän linjan merkittävin piirre on ollut metsänomistajien siirtyminen perinteisestä metsänkäsittelyn tavasta, harsintahakkuusta, kohti nykyisin vallitsevaa metsätalouden menetelmää, metsikkötaloutta. Tämä siirtymä tapahtui metsäammattilaisten sinnikkään valistuksen ja ohjauksen seurauksena viime vuosisadalla, selvimmin 1950-luvulta alkaen usean vuosikymmenen aikana. Nuoruusvuosinaan tutkimusjoukkoni oli omaksunut harsintahakkuun metsänkäsittelyn menetelmäkseen. Siinä metsäpeite säilytetään pysyvästi ja vähitellen poistetaan etupäässä varttuneimpia puuyksilöitä puun käyttötarpeen mukaan, jolloin metsänuudistaminen on jatkuvasti etenevä prosessi. Metsikkötalous puolestaan perustuu metsikkökuvioihin, jotka ovat puustoltaan ja kasvupaikaltaan ympäristöstään eroavia metsätalouden perusyksiköitä, tutkimusalueella yleensä 0,5–3 hehtaarin suuruisia. Kun metsikkökuvion tasarakenteisena ylläpidetty puusto saavuttaa pätehakkuuian, se uudistetaan ja tilalle perustetaan uusi puusukupolvi siemenpuumenetelmän tai viljelyn (istutuksen tai kylvön) avulla. Tilakohtainen metsäsuunnittelu on nykyisin olennainen osa metsätalouden ohjausta ja kuviojärjestelmän ylläpitoa. Monet metsänomistajista olivat tilanneet itselleen metsäsuunnitelman 1980-luvulla, mutta eivät pitäneet sen ajantasaistamista kovinkaan tarpeellisena.

Metsänomistajien kautta avautui pääsy metsien maailmaan, jossa metsänkätön tottumukset ovat yksilöllisiä, mutta samalla kollektiivisesti koettuja; koko ajan muuttuvia, mutta myös historian kyllästämiä. Paikalliseen metsäkulttuuriin liittyivät olennaisesti paikkojen erityisluonne sekä historia, ja sen myötä artefaktien muuttuminen ajan kuluessa. Tätä jatkuvaa muutosta voidaan kutsua traditioiden muuttumiseksi. Tavoitteeni oli, että metsänomistaja kertoo mahdollisimman vapaasti ja kuvailevasti oman metsänsä asioista, sen historiasta ja nykyisestä käytöstä. Roolini oli olla utelias noviisi, joka tekee refleksiivisiä kysymyksiä tilanteen mukaan (Hammersley & Atkinson 1995), ja tähän yhdistin havaintojen teon. Vältin leimautumista asiantuntijaksi, enkä esimerkiksi pitänyt esillä tukiaineistoja, kuten tutkimusaluetta esittäviä ilmakuvia, koska silloin olisin herättänyt metsätalouden ”kentän” (Bourdieu 1990) turhan voimakkaana ja kerronta olisi saattanut yksipuolistua. Noviiisina oleminen oli luontevaa ja synnytti vapaan ilmapiirin. Kertomukset olivat moniulotteisia ja toivat esiin

uutta ja yllättävää, vaikka luulin aikaisempien maastoretkien perusteella tuntevani metsäalueen ja sen käyttöhistorian melko hyvinkin. Metsänomistaja kulki edellä kertoillen ja osoittaen huomionarvoisia paikkoja, valiten itsenäisesti reitin ja ne kohteet, joita piti kiinnostavina. Kukin kävely ulottui lähes kattavasti koko metsäpalstan alueelle. Tarjokesuhteiden selvittämiseksi tarkastelin kävelyn aikana systemaattisesti kahta seikkaa: 1. metsänomistajan harjoittamia metsänhoidon rutiineja sekä 2. hänen tapaansa havainnoida ympäristöään ja tarrtua spontaanisti edessä aukeaviin näkymiin. Kävelyiden aikana kirjasin havaintojani ja nauhoitin käydyt keskustelut, joita kertyi yhteensä noin 20 tuntia.

Sekä metsänhoidon rutiinit että spontaanisuus ilmentävät tarjokesuhteita. Rutiinit osoittavat vakiintuneita tarjokesuhteita, mutta eivät silti ole stabiileja tai yhtenäisiä, kuten myöhemmin käy ilmi. Metsänomistajat kertoivat perusteellisesti hoitorutiineistaan, ja saatoin saman tien todentaa ne tarkastelemalla metsän yksityiskohtia.⁴ Spontaanisuus puolestaan osoittaa havaitsemiskykyä ja virittyneisyyttä (Gibson 1986) havaita tietynlaisia ilmiöitä. Tässäkin suhteessa metsänomistajat osoittautuivat toisistaan poikkeaviksi. Esimerkiksi läheltä rymisten paennut pyy ei välttämättä saanut metsänomistajassa aikaan kuin hajamielisen pään käännähdysten, mutta toisen metsänomistajan se innoitti analyysiin alueen pyypaikoista. Jälkimmäisellä oli myös tarkkoja havaintoja palokärjen huomaamattomasta pesäpaikasta ja supikoiran kulkureiteistä, mikä viittasi harjaantuneisuuteen havaitsemisessa. Kysymys ei ollut erosta kokeneisuudessa, sillä kumpikin oli viettänyt runsaasti aikaansa metsässä, vaan siitä, että he olivat

virittyneet havaitsemaan ympäristöään eri tavoin ja siksi heillä oli toisistaan poikkeavat mahdollisuudet havaita metsässään olevia tarjokkeita.

METSÄNHOIDON RUTIINIT

Rutiinit ovat totuttuja tapoja toimia asioita suu-remmin tiedostamatta. Metsänhoidossa vaaditaan runsaasti tapauskohtaista harkintaa, mutta kun hoitotoimet toistetaan samankaltaisina riittävän pitkään, ne muuttuvat rutiineiksi. Osoittautui, että joissakin metsänomistajien noudattamissa metsänhoidon rutiineissa oli yhtenäisyyttä, kun taas jotkut muut rutiinit poikkesivat selvästi toisistaan. Tällainen kaksijakoisuus on Anthony Giddensin yhteiskuntateoriassa rutiinien perustavanlaatuisen ominaisuus, koska rutiinit toimivat yhteiskuntaa rakenteistavana ja ontologista turvallisuutta luovana mekanismina; siksi rutiineissa on oltava sekä vakauttava että uudistava puolensa (Giddens 1984, 322–331). Metsänhoidon rutiinit ovat tämän perusteella merkittävä metsätalouden instituutioita luottava ja koko yhteiskuntaa vakauttava elementti. Koska rutiinit kohdistuvat metsän tarjokkeisiin, vakautta ylläpitävän ja muutoksia mahdollistavan dynamiikan ydin on tutkimassani tapauksessa metsän ja metsänomistajien välisissä tarjokesuhteissa.

Kolme seikkaa tuotti yhdennäköisyyttä metsänomistajien harjoittamiin metsänhoidon rutiineihin. Ensinnäkin metsänomistajia yhdisti se, että he olivat *ahkeria* metsänsä kunnossapitäjiä. Metsän kaikki paikat olivat heille varsin tuttuja juuri metsätöiden perusteella, ja he pystyivät kertomaan tarkasti metsikköiden käsittelyhistorian. Monilla oli periaatteenaan perata, raivata ja harventaa palstansa taimikoita ja nuoria metsiä järjestelmällisesti pala kerrallaan joka vuosi. Tähän liittyi runsas poltopuun käyttö asuinrakennuksessa. Aktiivisuudessa oli silti vaihtelua metsänomistajien välillä ja myös niin, että ahkerakin metsänsä hoitaja oli mielestään laiminlyönyt joidakin kohtia, jotka hän osoitti kävelyreittein varrella keskimääräistä tiheämpinä metsikköinä. Tällaisia olivat erityisesti kauimpana sijaitsevat tai maastoltaan hankalat metsikkökuviot. Puurtamisen täydellä teholla ei ollut enää kaikille metsänomistajille mahdollista korkeahkon iän vuoksi, ja myös tämä aiheutti rutiineissa yksilöllistä vaihtelua. Päätehakuu he nykyisin toimittivat pystykauppoina, jolloin puun hakkuusta ja korjuusta

⁴Metsän ulkonäön perusteella voidaan analysoida esimerkiksi sitä, missä määrin metsänomistaja on hoitorutiineissaan noudattanut metsäammattilaisten suosittamia hoitotapoja. Tässä kuten tutkimuksen muissakin vaiheissa saatoin hyödyntää metsätaloussinöörin koulutustani. Metsänkätön jäljet säilyvät Suomessa pitkään näkyvissä, sillä puunkasvu, luonnontilan palautuminen ojituksen jälkeen ja kasvillisuuden kehitys yleensäkin ovat suhteellisen hidasta ja sen sääntönmukaisuudet ovat tutkimuksen ansiosta hyvin tunnettuja. Sen vuoksi metsän käyttöä voidaan maan eteläosassakin usein havainnoida takautuvasti 50–100 vuoden ajalta, vieläpä melko yksityiskohtaisesti. Tällöin tarkastellaan puustotunnusten, kasvipeitteen ja ns. luonnontilaisuuden lisäksi ihmistoiminnan ja luonnonhäiriöiden jättämiä merkkejä.

huolehtii puunostaja. Kasvatushakkuissakin monet olivat viime vuosina entistä useammin turvautuneet pystykauppaan omatoimisen hakkuun sijasta.

Toiseksi yhtenäisyyttä hoitorutiineissa aiheutti se ahkeruuteen liittyvä ilmiö, että *tarkka taloudenpito* oli metsänomistajien tavoitteena. Lähes kaikki olivat haluttomia jättämään käyttökelpoista harvennuspuuta maahan, kuten nykyisin useimmiten jätetään, ellei metsänomistaja ole itse kiinnostunut keräämään sitä polttopuuksi. Tämä ilmeni myös epäsuorasti niin, että kun pari isäntää oli jättänyt teettämänsä nuoren metsän harvennuksen jäljiltä hyvät polttopuurangat poikkeuksellisesti keräämättä, tämä sai aikaan paheksuntaa haastattelemisani naapureissa. Eräällä metsänomistajalla oli tapana hakata harvennuspuuta vain sen verran, kuin liiteriin ja pihaan sopii, ja antoi nuorten puustojensa olla monin paikoin ylitiehinä, ”kun ei maahan raaski lyödä”. Esimerkit osoittavat, että tarkka taloudenpito tuo rutiineihin yhtenäisyyden lisäksi myös yksilöllisyyttä ja tapauskohtaisuutta.

Kolmanneksi, useimmat metsänomistajat pitivät metsänsä *hoidettua ulkonäköä* kunnia-asianaan. He tavoittelivat huoliteltua ja siistää näky-mää metsän joka osassa ja pitivät erityisesti puun lahoamista uhkana. Hoidetut metsäpalstat synnyttivät ensivaikutelman metsänomistajien hoitokäsitysten ja -käytäntöjen yhtenäisyydestä sekä siitä, että he eivät olleet jääneet paljонkaan jälkeeseen metsäammattilaisten suosittamista puuntuotannon optimitavoitteista. Mutta tarkemmin katsottuna hoidon idea sisälsi monia vaihtelusuuntia, kuten jo edellä ilmeni. Joiltakin osin metsänomistajat olivat vieneet metsän siistinä pitämisen äärimmilleen. Yleisesti noudatettu tapa oli käydä noutamassa omia aikojaan kaatunut runko traktorilla polttopuuksi vaikka perämetsästä saakka. Yksi haastateltavista puolestaan heilutteli vesuria koko kävelyn ajan ja löi kumoon paitsi epätyytyttävät puunalut myös kaikki eteen sattuneet lahopötkelöt. Nämä rutiinit olivat seurausta vuosikymmeniä jatkuneesta metsävalituksesta, jonka mukaan lahopötkelöt ja yksittäisetkin tuulenkaadot ovat uhka ”metsähygienialle”. Haastattelun ajankohtana virallinen metsävalitus suositti jo täysin päinvastaista toimintatapaa metsäluonnon monimuotoisuuden suojelemiseksi. Eräät metsänomistajat olivat systemaattisesti karsineet kasvavien kuusten alaoksia lisätäkseen hoidetun metsänsä esteettistä vaikutelmaa. Kaksi

heistä kertoi ääntään madaltaen sen olevan lahoamisvaaran takia vastoin metsäammattilaisten suosituksia.

Kuinka sitten tarjokkeista lähtöisin oleva vastavuoroisuus liittyi metsänomistajien noudattamiin metsänhoidon rutiineihin? Vastauksia kysymykseen piilee jo edellä olevissa esimerkeissä. Muutaman mainitakseni: 1. puunkorjuun mahdollistava maasto on metsän tuottama tarjoke, jonka tapauskohtainen vaihtelu ja muutokset esimerkiksi soistumisen vuoksi vaikuttavat metsänhoidon ja puunkorjuun mahdollisuuksiin; 2. puuhakkaan metsänomistajan havaitsema poikkeuksellisen tiheä puusto vaatii kasvunsa myötä yhä huutavammin hoitoa, sitä äänekkäämmin, mitä paremmin hoidettuja ovat viereiset tai naapurin metsikkökuviot; 3. hoidon tuloksena saavutettu ihanteellinen näky ja entistä nopeammin järeytyvä puusto ovat metsän kasvun tuottama positiivinen takaisinkytkentä, joka pitää yllä metsänomistajan omaksumaa rutiinia. Vastavuoroisuuteen liittyy se, että rutiinit ja tarjoke määrittävät spesifisesti toisiaan. Tarjoke on aina suhteellinen ja sen saatavuus on tilanteesta riippuva (Gibson 1986), jolloin siihen yhdistyvä rutiinikin saa yksilöllisiä piirteitä. Metsän ja metsänomistajan välinen vastavuoroisuus paljastui toisinaan elämyksellisesti metsänomistajan spontaanin reaktion yhteydessä, joko myönteisenä tai kielteisenä yllätyksenä, kun näkyviin tulivat tuore tuulenkaato, satoisa mutta sijainniltaan uusi marjapaikka, hiljattaisen metsänhoidon tulokset tai kosteikkoon ilmestyneet metsäkoneen syvät ajojaljet, jotka tekivät omalla maataloustraktorilla liikkumisen hankalaksi.

Yllätyksellisyys ja rutiinit liittyvät yleisestikin toisiinsa siten, että metsänomistajat voivat rutiiniansa avulla pitää yllä valppautensa ja varautua yllätyksiin. Tämä on yksilötasolla rutiinien tärkeä ominaisuus. Rutiinit perustuvat kokemukseen ja käytäntöihin, ja yksinkertainkin suoritus voi perustua monipuoliseen havaitsemiseen ja selvillä oloon. Rutiinit eivät tee ihmistä mekaaniseksi, vaan voivat lisätä tämän kyvykkyyttä käyttäen ympäristöstään saamaansa informaatiota tehokkaammin ja spesifisemmin (Reed 1996, 176–177). Metsänomistajat mainitsivat myös monenlaisia dramaattisia yllätyksiä. Sellaisia olivat muiden muassa laajat myrskytuhot, salamaniskujen paikat ja niistä aiheutuneet metsäpalon alut, metsätöissä sattuneet tapaturmat tai puukuorman kaatumispaikka. Osa yllätyksistä oli kulkeutunut

tarinoina kymmenienkin vuosien takaa, ja eräistä oli edelleen näkyvissä jälkiä metsässä. Monet tarinat olivat useiden metsänomistajien tunteita, joten tätä kautta yllätykselliset tapahtumat lisäsivät heidän kollektiivista selvillä oloaan metsäalueen mahdollisuuksista.

RUTIINIEN JA TARJOKKEIDEN MUUTTUMINEN

Kuten edellä ilmeni, metsänomistajien noudattamat metsänhoidon rutiinit olivat usein enemmän tai vähemmän ristiriidassa metsäammattilaisten suosittamien hoitotoimien kanssa. Taimikoita ja nuoria metsiä harventaessaan metsänomistajat säännöllisesti jättivät suositeltua enemmän puuta kasvamaan, ”kun luonto ei anna periksi tehdä niin harvaa”. Metsänuudistamisessa he pitivät luontaisesti syntyneitä taimia lähes poikkeuksetta ylivoimaisena vaihtoehtona, minkä vuoksi he vierastivat avohakkuuta.⁵ Eräs metsänomistaja, jonka reheville uudistusaloille oli istutettu männyn- ja kuusitaimia, oli omaksunut tavan poistaa niistä suurimman osan, kunhan tilalle oli noussut riittävästi luonnontaimia. Hän piti istutusta uudistusalueella vain muodollisena ja pakollisena väli-vaiheena, joka tuottaa kelvottomia oksaisia mäntyjä ja lenketyvisiä ”keinutuoliaineksia”. Hänen naapurinsa vastaavassa tilanteessa oli alistunut kohtaloonsa ja valmistautui pystykarsimaan istutusmänttien oksia, niin kuin hän oli jo aikaisemmin tehnyt varttuneemmille mäntytutuksille.

Jokin siis pidätteli metsänomistajia omaksu-masta metsäammattilaisten suosituksia sellaise-naan, joskin tapauskohtaisia ja kertaluonteisia poikkeuksiaakin oli runsaasti. He noudattivat suosituksia usein vain siinä määrin, kuin ne sopivat yhteen heidän totunnaisten rutiiniensa kanssa, jolloin syntyi vaihtelevia yhdistelmiä vanhoista ja uusista metsänhoitotavoista.⁶ Tämä pidättyneisyys johtui tulkintani mukaan kulttuurisesta taustasta.

⁵Tarvittaessa aukkoja oli kyllä hakattu. Voimakkaimmat hakkuut tilahistoriassa liittyivät yleensä suureen rahantarpeeseen, kuten isännän vaihtumisen seurauksiin. Metsänomistajat tunsivat nämä vaiheet kahden, joskus kolmenkin sukupolven taakse 50–100 vuoden takaiseen aikaan, ja paikat, joihin hakkuut tuolloin oli kohdistettu, olivat heille metsässä tuttuja. He tunsivat usein myös naapuritilojen vastaavat vaiheet. Toimeentulon sykliä ja tilanpidon jatkuvuus olivat kantava voima kertomuksissa.

tatekijästä, jota Pierre Bourdieu kutsuu habitukseksi. Habitus on metsänomistajien yksilöllisen elämäntavan ja paikallisen metsäkulttuurin näkökulmasta yhteinen tausta, jonka kautta he ovat sisäistäneet elämäntavalliset asenteensa ja saaneet yhtenäisyyttä suhtautumistapoihinsa. Habitus on heidän rutiiniensa osa, mutta samalla se on heille kyky tuottaa spontaanisti käytäntöjä ja rutiineja, arvioida ja erotella niitä sekä sisäistää ja todellistaa merkityksiä (Bourdieu 1990, 54). Voidaan siis sanoa, että habitus vaikuttaa metsänomistajien selvillä oloon metsästään ja samalla siihen, millä tavoin he ovat virittäytyneet tekemään havaintoja metsänsä tarjokkeista. Koska habituksella on kaksinaisuus eli koska se on samaan aikaan sekä yksilöllinen että kollektiivinen ilmiö, rutiinien kautta paljastuneet metsänomistajien kolme yhteistä ominaisuutta – ahkeruus, tarkka taloudenpito ja pyrkimys metsän hoidettuun ulkonäköön – voidaan tulkita liittyväksi heidän yhteiseen taustaansa paikallisen metsäkulttuurin jäsenenä.

Nämä kolme ominaisuutta heijastavat 1800-luvun talonpoikaiskulttuurin traditioita, joiden perustana ovat ahkeruuden ja säästäväisyyden lisäksi olleet mm. omavaraisuus, monitoimisuus ja turhan kulutuksen välttäminen (Heinonen 1998, 30–45). Uuttera polttopuun keruu ei ollut ainoa toteamani säästäväisyyteen viittaava rutiini, vaan metsänomistajat olivat myös säästäneet päätte-

⁶Tässä ei pohjimmiltaan ollut kyse vain metsänhoidon yksityiskohdista, vaikka kyseinen tilanne usein siltä näyttää, vaan kahden edellä mainitun metsänhoidollisen perusidean, harsintahakkuun ja metsikkötalouden, yhteentörmäyksestä. Entisajan hakkuutapoja suosiva metsänomistaja puki tämän suoraan sanoiksi: ”Puustoa ei paranisi päästää tasaikäiseksi”. Jännitettä ilmensi se, että eräät metsänomistajat uskoivat, toisin kuin heidän mainitsemansa yleensä varsin myönteiset kokemukset tunteistaan metsäammattilaista ja näiden noudattamista pehmentyneistä ohjauksista antaisivat olettaa, että metsäammattilaiset voivat tarvittaessa melko perusteellisestikin määrätä metsiä hoidettavan tietyllä tavalla. Tämä oli nähtävästi jälkiheijastuma metsäammattilaisten aikaisemmin noudattamasta komento-ohjauksesta, jonka avulla he pyrkivät metsikkötalouden vakiinnuttamiseen ja joka alkoi lieventyä vasta pari vuosikymmentä sitten. Metsäammattilaisten suorittama puiden yksilöllinen leimaus oli vuosikymmenien ajan hakkuiden edellytys. Metsänomistajien kaikkialla tuntema menettely on myös metsälain mukainen metsänrauhoidus, johon metsäviranomaiset ovat tarvittaessa turvautuneet metsänkäsittelyä koskevilla riita-tapauksissa, yleisimmin 1920-luvulta 1970-luvulle.

hakkuuikäisiä metsiköitä toistuvasti yli hyvien hinta-ajanjaksojen. Heidän taloudenpitonsa rationaliteetti oli siis päinvastainen kuin metsätalouden ohjauksen näkökulmasta katsottuna. Syynä ei välttämättä ollut varautuminen lähestyvään sukupolvenvaihdokseen – metsänomistajista kolmella ei edes ollut omaa jälkikasvua – vaan enemmänkin maaseudun traditioihin sosiaalistuneen ja sota-ajan niukkuuden kokeneen sukupolven säästäväinen elämänsenne. Sen sijaan metsänomistajien pyrkimys siihen, että metsä on hoidetun näköinen ja siisti samaan tapaan kuin täsmällisesti hoidettu pello, rakennus tai pihapiiri, ei sovi yhteen perinteisten rutiinien kanssa. Entisaikana metsä oli tilan osa, jota hyödynnettiin monin tavoin, mutta sen huoliteltu ja hyvää kasvukuntoa viestivä ulkonäkö ei ollut ensisijainen tavoite, ei sittenkään vaikka hakkaamaton järeä puusto oli vauraan talon ja siis etevän isännän merkki.

Uusi tapa hoitaa metsää kitkien ja harventaen kuin peltoa on kulttuurinen muutos, jossa traditiot ovat saaneet uuden muodon; juuri tämä onkin tyypillinen traditioiden säilymisen mekanismi (Frykman & Löfgren 1996). Kyseinen muutos alkoi jo vuosikymmeniä ennen maanviljelyn nykyistä rappiotilaa, joten siihen se ei ole yhdistettävissä, vaikka monet metsänomistajat pahoittelivatkin olosuhteiden pakosta heitteillä olevia peltojaan, ”kun on niin paha silmälle”. Olisi muutenkaan outoa olettaa, että ikään kuin virkaheikoksi jäänyt ”jämpästi hoitamisen kulttuurinen malli” olisi loikannut pellolta metsään ja alkanut luoda siellä uusia käytäntöjä. Merkitykset eivät kata symboleina maailmaa, vaan nousevat aina tietyistä käytäntöjen määrittämisestä yhteyksistä (Ingold 2000, 154), joten siirtymä edellytti uusien vastavuroisten tarjokesuhteiden syntyä metsässä. Niiden stimuloijana toimi ennen kaikkea intensiivinen ja vuosikymmeniä jatkunut metsänhoitovalistus, joka toimi samaan tapaan kuin muutkin kansalaisvalistuksen projektit viime vuosisadan Suomessa (ks. Heinonen 1998). Sen seurauksena syntyneet metsänomistajien uudet rutiinit hakivat itselleen muodon, joka oli sopuisuudessa habituksen toisen puolen, perinteisen isännän mallin, kanssa. Rutiinien uudistuttua kulttuurinen isännän mallikin on vähitellen uudistunut. Tuottavaan kuntoon hoidettu metsä on nykyisin symbolinen viesti toimeliaasta tilasta ja isännästä, ja yhdessä päätehakkuuikäisten metsien säästämisen kanssa hoitokäytäntö turvaa tilan

jatkuvuutta, joka on erittäin tärkeä elementti maaseudun traditioissa (Kumpulainen 1999; Kattila 2000), jopa tärkeämpi kuin sukulinjan katkeamattomuus (Silvasti 2000).

Metsäkävelyiden aikana osoittautui, että rutiinit ja tarjokesuhteet saavat uutta sisältöä moneen otteeseen ihmisiän aikana. Metsänomistajien omakohtaiset kokemukset ulottuivat aikaan, jolloin he tekivät metsätöitä pokasahan kanssa ja puut kuljetettiin hevosella, joten he olivat laajalti selvillä metsäalueen hiipuneista tarjokeista. Merkkejä niistä oli runsaasti havaittavissa metsässä. Sellaisia olivat pienet kaukaiset metsäpellot ja niiden ladonjänteet, hevosajoon käytetyt talvitiet puunkorjuureittinä uittoväylille päinvastaiseen suuntaan kuin nykyiset korjuu-urat, tervanpolttoon soveltuvat vanhat männynkannot, tervahauta, puuyksilöt, joista saisi kelpo päre- tai ikkunapuuta, suuret satavuotiaat justeerikannot hirrenharsinnan jäljiltä, maankaivupaikat, joista oli ajettu suoruttaa savipelloille tai savea parannusaineeksi turvepelloille, kivenottopaikat rakennusten perustuksia varten, ”ketunkuran” (heikkolaatuisen soran) kaivupaikat rakentamiseen, lähteet useiden talojen ympärivuotisina ruokaveden ottopaikkoina, suolampi, josta karjavettä oli ajettu reellä navettaan, sekä lähes joka palstalla laajat metsälaidunnusalueet, joiden jäljiltä löytyi lakoontuneita aitoja perämetsiä myöten.

Kuten voidaan havaita, perinteiset tarjokkeet liittyivät tiettyjen paikkojen historiaan metsässä, minkä lisäksi niiden yhteys asumiseen, maanviljelyyn ja karjanpitoon oli välitön. Kullekin metsänomistajalle tarjokkeiksi olivat muodostuneet metsän lukemattomista resursseista sellaiset, jotka olivat yhteensopivia hänen käyttäytymisensä mittakaavan kanssa (vrt. Reed 1996, 38–39). Tarjokeista kuvastuu, että ennen maatila on ollut orgaaninen kokonaisuus, jossa monenlaiset materiaalivirrat ovat kulkeneet tilan sisällä pellolta ja pihapiiristä metsään ja päinvastoin. Esimerkiksi hevosta ja maataloustraktoria käytettiin yhtä yleisesti metsässä kuin pellolla. Nykyisin, kun materiaalivirrat ovat yksinkertaistuneet, eli puuta, marjoja, riistaa ja sieniä viedään metsästä ja sinne tuodaan ajoittain soraa metsäautoteiden kunnostukseen, tarjokesuhteet ovat käyneet läpi huiman muutoksen. Muutokset ovat luonnollisesti seurausta maaseudun rakenteellisesta muutoksesta ja teknologian kehityksestä. Esimerkiksi yhteisen vesihuollon rakentaminen oli syynä siihen, että metsän lähteet menettivät lähes kaikkien metsän-

omistajien kohdalla aikaisemman merkityksensä. Metsänomistajien kertomuksissa teknologian muutokset liittyivät yhtä paljon maatalouteen kuin metsäänkin. Pellon ja metsän välisen rajan muuttumista kuvasivat kertomukset, joiden mukaan ensimmäisiä syitä luopumiseen pienten turvepohjaisten peltojen viljelystä oli se, että ne kestivät vielä hyvin hevosella ajoa, mutta traktorit opposivat sinne.

Monet metsässä näkyvät merkit hiipuneista tarjokkeista olivat ritualisoituneet, sillä metsänomistajilla oli tapana käydä niitä katsomassa, ja myös tarinat pitivät elossa tarjokkeisiin ja entisajan henkilöhahmoihin liittyviä merkityksiä. Tällä on yhteytensä metsänomistajien yksilöllisen ja kollektiivisen identiteetin rakentumiseen: ”näin täällä silloin elettiin, ja rässä ollaan”. Eräät vanhoista tarjokkeista olivat edelleen käytössä, sillä ainakin kaksi metsänomistajaa keräsi säännöllisesti metsästään tervaskantoja sytykkeiksi. Niiden käytyä harvinaiseksi toinen heistä oli kuorinut joitakin eläviä mäntyjä edistääkseen tervaksen muodostumista. Kaikkiaan perinteisten tarjokkeiden olemassaolo laajentaa metsänomistajien selvillä oloa metsäalueen mahdollisuuksista.

Rutiinien ja tarjokkeiden muutokset tulivat esiin myös metsänomistajien kertomuksissa, joissa he kuvasivat suhdettaan kasvavan puun järeymiseen. Yksi heistä kertoi metsänhoidossaan noudattavansa isänsä periaatetta, jonka mukaan puu pitää kaataa, ennen kuin se kasvaa liian isoksi, jotta sen saa metsästä pois. Tämä periaate liittyi aikakauteen, jolloin puu tuotiin hevosen ja reen kanssa metsästä. Siinä oli kysymys ennen kaikkea puun järeymisen ja korjuurutiinien vastavuoroisesta suhteesta; suuret hirret sinänsä olivat arvostettuja rakennuspuita. Puun suuri koko ei ollut tuohon aikaan kuitenkaan mikään voittamaton este, kuten erään toisen haastateltavan kerromat taitavasta metsätyöntekijästä osoittaa:

”Se oli pieni mies, mutta ei varmaan jääny puuta saamatta kyyriinsä. Kun se meni uudelle palstalle, niin se ensimmäiseksi teki eriputusia kankia ja sitten, nehän tarvittaessa... sillonhan jos oli iso puu, niin se reki kaadettiin ja sidottiin kiinni ensin, ja sitten kangella väännettiin reki pystyyn. Se oli helpompi kun siinä oli... onhan reessä niin selvät reijät, mihkä niin laittaa kankee ja vääntää. Vipu voittaa kyllä.”

Vastaavasti nykyaikaa edustivat kolmen metsänomistajan kertomukset siitä, että metsäyhtiöt eivät enää nykyisin osta ylijäreätä kuusitukkaa, kos-

ka se ei mahdu sahan raameista läpi. Yksi heistä viittasi naapurin vaalimaan pikku säästömetsikköön mainiten, ettei se enää yhtiöitä kiinnosta, toinen taas kertoi helpottuneesti omakohtaisesta kokemuksestaan, että menetetty tilaisuus korjaantui, kun kilpaileva yhtiö kelpuutti suuret kuuset sorvaukseen. Kasvavan puun perusominaisuus, järeytyminen, on siis aikojen kuluessa tehnyt puusta vaihtelevan tarjokkeen, kun teknologian ja talouden kehitys, samoin kuin metsäverotuksen muutokset ovat vaikuttaneet vastaavuoroisuuden dynamiikkaan. Nämä tekijät ovat nykyisin virittäneet metsänomistajat huolestumaan puun kasvamisesta liian järeäksi, kun taas harsinnan aikakaudella myyntihakkuun ehtona oli päinvastoin hirren vähimmäisläpimitta.⁷ Koska tarjokkeet muuttuvat jatkuvasti ja syntyvät uusia tarjokkeiden yhdistelmiä, myös rutiinit muuttuvat yksilöllisesti habituksen sallimissa rajoissa. Kompleksisuutta lisää se, että habituskin muuttuu vähitellen (Bourdieu 1990). Eikä sovi unohtaa, että metsänomistajien kehollinen harjaantuneisuus ja heidän aistiensa virittyneisyys muuttuvaan metsäympäristöön on erilaista, mikä myös on variaatioiden lähde. Rutiinien kumppanina taito on tärkeä; se kasvaa osana tarjokesuhdetta käytäntöjen, kokemuksen ja tilanteiden myötä (Ingold 2000).

NAAPURIN METSÄ SELVILLÄ OLON PERUSTANA

Naapuritilojen metsäpalstat osoittautuivat metsänomistajille tärkeäksi selvillä olon lähteeksi. Mahdollisuus havaita rajantakaisia tarjokesuhteita paljasti heille oman palstan mahdollisuuksia ja uhkia. Seuraamalla naapureiden noudattamia ru-

⁷Ylijäreän puun ongelma liittyy myös metsäkoneisiin, joiden varassa maan puunkorjuu lähes täydellisesti toimii: metsäkoneet eivät pysty vakioimitoitulla kourallaan käsittelemään poikkeuksellisen järeitä tyvitukkeja (henkilökoht. tiedonanto, Pertti Kanerva 6.6.2001). Jos hypätään isompaan mittakaavaan, voidaan väittää, että eri muodoissaan esiintyvässä ylijäreän tukin ongelmassa on kyse metsänhoitoa ja puun raaka-ainekiertoa aktivoivasta metsätalouden ohjauksesta. Se ei toteudu kommentoina tai selväsanaisina ohjeina, vaan metsänomistajien harjoittaman itsekontrollin kautta. Itsekontrolli on kyseiseen tarjokkeeseen, järeytyvään tukkiin, liittyvä uusi rutiini, joka on tehnyt teknologisen muutoksen huomaamattomaksi ja häivyttänyt siitä poliittisen latauksen.

tiineita suoraan, keskustelemalla niistä heidän kanssaan tai arvioimalla niitä metsän muuttuneen ulkonäön perusteella he kykenivät arvioimaan rutiinin tuloksellisuutta ja soveltuvuutta omaan käyttöön. Samankaltaiset kokemukset metsässä toimimisesta tekevät naapurin tilanteet läheisiksi ja ymmärrettäviksi. Voitaneen sanoa, että ihmistä oppii tuntemaan toteuttamalla samanlaisia käytäntöjä kuin hän. Kehollinen kokemus metsästä saa metsänomistajan virittymään tietynlaisille tarjokkeille, ja näiden yhteisten, vaikkakin eriaikaisesti ja eri paikoissa koettujen kokemusten kautta hän herkistyy tarkastelemaan naapureiden tapahtumia. Metsänomistajien kokemukset metsästä olivat monilla alkaneet varhaislapsuudessa, kun he olivat kulkeneet metsässä paimenessa, erään kertomuksen mukaan jopa paljasjaloin, ja osallistuneet vanhempiensa mukana metsässä tehtäviin töihin harsintahakkuiden ja hevosten aikakaudella. Myöhempienkin fyysisten kokemusten merkitys oli suuri. He esittelivät metsässä paikkoja, joissa he olivat erityisesti ponnistelleet tai joissa traktori oli karannut käsistä.

Yhtäläisten kehollisten kokemusten välityksellä naapurit työskentelivät ikään kuin yhteisesti yhteisessä metsässä, vaikka tekivätkin sen eriaikaisesti ja yksityisesti, tilanrajoja korostetusti kunnioittaen. Heidän yhteisyyden kokemuksillaan oli kuitenkin selvästi konkreettisempi historia. Kyläkunnan kollektiiviset työtavat ja pitkäaikaiset naapuruussuhteet olivat aikoinaan luoneet perustan kanssakäymiselle, joka nyt toteutui heikommassa muodossa maaseudun muutosten seurauksena. Tuolloin yhteisyys vahvistui esimerkiksi talkoiden seurauksena. Kertomukset osoittivat, että ennen metsäpalstojen raja-aidat pidettiin yhteisesti kunnossa, kun karja sai liikkua metsissä, ja että vain tilan päätyaita kaukana metsässä jäi itse huolehdittavaksi. Varhaisemmasta kanssakäymisestä kertoivat myös taloja yhdistävät vanhat metsäpolut, joita enää villieläimet pitivät auki. Taloilta oli ennen yhteisiä maatalouskoneita, jotka kiersivät käytössä talosta taloon. Metsänomistajat osallistuivat ennen jonkin verran puuntekoon tai hevosen kanssa puunajoon naapurin metsissä, kun apua tarvittiin. Usein metsätyössä oli kuitenkin joku kylänmies, myöhemmin metsuriksi kutsuttu. Kaikilla ihmisillä, jotka olivat metsään jälkensä jättäneet, oli kertomuksissa aina persoona, kuten entisajan pellonraivaajilla, tervanpolttajilla ja pontikankeitäjillä, samoin ulkopuolelta tulleilla metsätyöntekijöillä. Tekomiehet ja hei-

dän hakkaamansa alat metsässä olivat vuosikymmenten takaa vielä muistissa. Myös metsänkoneenkuljettajat tunnettiin, mutta ei kaikkia enää nykyisin.

Metsänomistajien kollektiivinen selvillä olo metsistään perustui siis paitsi oman ja naapurin metsäpalstan tuntemukseen myös laajaan sosiaaliseen verkostoon. Siihen kuuluivat edellä mainittujen ihmisten ja historiallisten henkilö-hahmojen lisäksi oman metsänhoitoyhdistyksen metsänhoidonneuvoja sekä metsäyhtiöiden paikalliset puunostajat. Selvillä olo naapurin metsän tapahtumista oli selvillä olo naapureista ja sitä kautta itsestä. Kohteet ja tapahtumat naapurin metsässä puhuttelivat metsänomistajia konkreettisesti. Tämä näkyi selvästi metsässä kävelyn aikana erityisesti siksi, että monien kohdalla oli menossa alussa mainittu siirtymävaihe omatoimisesta puunkorjuusta metsäyhtiön toimittamiin hakuisiin. Siirtymä oli merkittävä vaihe metsänomistajan elämänsä aikana: ”Ei ole ennen vieraita meidän metsään päästetty”. Epäröivät metsänomistajat osoittivat naapuritilalta mielestään varoittavia esimerkkejä siitä, mihin voi johtaa nykyisin yleisesti noudatettava metsänkäsittelyn ketju, jossa tavanomainen järjestys on avohakkuu metsäkoneella, koneellinen maanmuokkaus ja taimien istutus. Naapurin säästömetsikköä metsänomistajat usein ihannoivat komeana puustona ja hienona kävelypaikkana, mutta yhtä usein muistuttivat lahoamisriskistä.

Koska naapureiden kesken oli kyse jaetuista havainnoista yhteisessä ympäristössä, voidaan sanoa, että tieto metsästä muotoutuu tarjokkeiden kautta sosiaalisesti. Vaikka tarjokkeet ovat aina suhteellisia sekä keskenään että suhteessa havait-sijaan, ne saattavat tässä tilanteessa toimia sosiaalisuuden primäärinä perustana ennen kokemuksen kulttuurista luokittelua (Ingold 2000, 167–168). Selvillä olon perusta oli kuitenkin moniulotteinen. Esimerkiksi naapurin toteuttamat tekniset ratkaisut rakentamisessa ja maanviljelyssä olivat metsänomistajille yhtä tuttuja kuin tämän noudattamat metsänhoidon käytännöt. Maaseudun teknologinen ja sosiaalinen muutos ja sen tunnistaminen vaihe vaiheelta ja reagoiminen siihen perustuivat metsänomistajien laajaan selvillä oloon, ja he suhteuttivat metsän näin muodostuneeseen laajempaan yhteyteen. Laajaperustainen selvillä olo heijastuu siihen, millaisina he havaitsivat metsän tarjokkeet.

ARTEFAKTIEN LUONNOLLISTUMINEN

Artefaktia ei voi määritellä kovin ahtaasti. Vaikka artefakti näyttäisi yksiselitteisesti ihmisen tekeleeltä, voidaan väittää, että luonto ja kulttuuri sulautuvat siinä aina yhteen. Sulautumista voidaan perustella vaikka sillä, että ihmisen tekemisissä rakennelmissa on periaatteellisia samankaltaisuuksia eläinten tekemien rakennelmien kanssa (Ingold 2000), tai sillä, että artefaktit luonnollistuvat, jolloin artefaktin tuottamat merkitykset ja ihmisten kokemukset sulautuvat ajan kuluessa yhteen inhimillisten käytäntöjen välittämänä, uudenlaisia aikaulottuvuuksia tuottaen (Adam 1990, 155–157). Käytän väljää tulkintaa ja kutsun artefakteiksi esimerkiksi joitakin tutkimusalueella kasvavia poikkeuksellisen suuria puuyksilöitä, jotka ovat muodostuneet maamerkeiksi. Ne ovat metsänomistajille tarjokkeita, jotka helpottavat metsäalueen hahmottamista, suunnitelmien ja metsästä kertomista. Nämä puuyksilöt ovat tehtyjä siinä mielessä, että niitä ei kaadettu silloin, kun niiden rinnalta kaadettiin muut vastaavat puut, ja myöhemmin ne ovat saaneet sellaista symbolista merkitystä, ettei metsänomistajalle tulisi enää mieleen niitä suin päin kaataakaan. Tällaisia puita ei ollut monta koko alueella, mutta selvimmin havaittavat olivat useimpien tiedossa.

Maamerkki ei ollut puiden ainoa merkitysisältö. Tunnetuin puuyksilö oli keskellä metsäaluetta sijaitseva iso haapa. Kertomukset siitä toistuivat lähes kaikkien puheissa ja ulottuivat ainakin 50 vuoden päähän, jolloin haavan sanottiin olleen samanlainen kuin nytkin, poikkeuksellisen iso puu, jossa oli tikankoloja ja linnunpesiä. Myös liito-oravan jotkut olivat siinä nähneet kauan sitten. Jo tuolloin puu oli ollut ihmetyksen aihe kertojalle, joka oli pannut sen aina merkille ollessaan pikkupoikana isänsä kanssa perämetsän aittaa kunnostamassa. Alueen nykyinen omistaja kertoi säästäneensä sen viime päätehakuussa noin 25 vuotta sitten linnunpesien vuoksi, ja tähän tarinaan muutkin kertojat yhtyivät. Nyt iso haapa on artefakti, metsän kummajainen, ei oikeastaan puu ollenkaan. Se on saanut rituaalista merkitystä, sillä sitä käydään varta vasten katsomassa, kun metsässä kuljetaan; ”luonto” asuu sen koloissa. Siitä huolimatta muut metsänomistajat eivät yhtä lukuun ottamatta olleet ryhtyneet kasvattamaan omaa isoa haapaansa, vaan tavanomaisena rutiinina oli ottaa haapa nuorena pois

muiden puulajien tieltä, ennen kuin se saa tyvilahon. Eräät metsänomistajat olivat oppineet metsäammattilaisilta tavan kuoria haavan tyvi pari vuotta ennen kaatamista, jotta vesanmuodostus vähenisi. Kertomusten mukaan vastaava jättimäinen ja sisältä laho haapa oli kaadettu polttopuiksi eräältä toiselta tilalta jo ennen sotia, mitä silloinen kansakoulunopettaja oli paheksunut, etenkin kun puussa asusti liito-orava.

Luonnollistuminen on tavallaan rutiinien ja tottumusten seurausta. Edellä käsitellessä metsäalueen historiallisia artefakteja, kuten muinaisia metsäpeltoja ja heinälatoja. Nykyajan artefakteista selvimpiä ovat alueella sijaitsevat metsäojat sekä metsäautotiet. Niistä suurin osa on tehty 1970- ja 1980-luvulla, mutta alueella on muutamia hyvin vanhojakin lapiolla kaivettuja oja. Luonnollistuminen näkyi siten, että oja ja metsäautoteitä pidettiin itsestään selvänä metsäympäristönä, ikään kuin sinne aina kuuluneina. Kun ne kävellessä tulivat eteen, metsänomistajan spontaani huomio kohdistui usein siihen, missä kunnossa ne olivat. Eräät ojat olivat kunnostuksen tarpeessa, yksi metsäkeskuksen toimesta toteutettu oja taas kelvoton siksi, että vesi ei virrannut siitä mihinkään. Mutta sitäkin ei kyseenalaistettu metsään kuulumattomaksi, se vain todettiin suunnitteluvirheeksi.

Luonnollistuminen ei ole kuitenkaan yhtäkkiä tapahtuva prosessi. Eräs metsänomistaja kertoi vastustaneensa ilman menestystä pari vuosikymmentä sitten palstansa läpi rakennettua metsäautotietä. Nykyisin tie oli hänelle yhtä luonnollistunut osa metsää kuin kaikille muillekin. Paljastui myös uusi rutiini, joka oli kehittynyt metsäautotien vastustamisen jälkeen: tien hiekkaisesta reunasta on helppo irrottaa puuntaimia ja käyttää niitä uudistusalojen täydennysistutukseen. Kaikkien metsänomistajien kohdalla ilmeni, että metsäautotiet jäsentävät metsäalueen hahmottamista uudella tavalla. He käyttivät niitä kerronnassaan paikannimien tapaan ja kertoivat tekevänsä niitä pitkin kävelyretkiä metsään. Metsätiet siis helpottavat selvillä oloa metsän tapahtumista. Siihen kuului myös tiellä sijaitsevien eläinten jälkien havainnointi. Kesällä sorapinta paljastaa eläinten liikkumisen, joka muuten saattaisi jäädä havaitsematta. Metsäautotiet olivat myös keino havainnoida metsässä liikkujia, joita alueelle saapuu autolla marjastusaikana, sillä joistakin taloista on tielle näkö- ja kuuloyhteys.

Tapausten perusteella artefaktit ovat tarjok-

keita, joihin liittyvät rutiinit muuttuvat artefaktien luonnollistuksessa. Muiden tarjokkeiden tapaan artefakteilla on merkitystä metsänomistajan luontokäsitysten muotoutumisessa. Luonnollistuminen voi tehdä artefaktin täysin näkymättömäksi, metsän luonnolliseksi osaksi, mutta se voi myös tuottaa sille symbolisia merkityksiä ja ritualisoituvia rutiineja. On kuitenkin huomattava, että merkityksiä ei ole mitenkään kirjoitettu artefakteihin itseensä, vaan ne syntyvät metsänomistajalle aina uudelleen, kun hänen aktiivisuutensa kohdistuu niihin (Ingold 2000, 168).

METSÄKÖKUVIO: TARJOKKEIDEN NÄKYMÄTÖN KEHITYS

Metsikkökuvioikin on artefakti, vaikka se periaatteessa on mitä luonnollisinta luontoa. Se voi luonnonmetsässäkään olla varsin selvärajainen, esimerkiksi metsäpalon, vetisyyden tai kallioisuuden seurauksena. Metsikkötalouden perustana kuvio on kuitenkin selvästi hybridi, joka on sekä luontoa että teknologiaa. Maan kaikki metsät on nykyisin organisoitu metsikkökuvioiden verkostoksi. Ohjaamalla metsien käsittelyä metsäammatillaiset pitävät näin aikaansaamiensa keinotekoisien metsikkökuvioiden muodon ja koon sellaisena, että se on sopiva metsien inventointiin, puuntuotantoon ja -korjuuseen, kuitenkin siten, että kuvioiden rajat mahdollisuuksien mukaan myötäilevät luontaisia maasto- ja puustorajoja. Metsikkökuvion ominaisuuksia artefaktina lisää se, että metsätaloutta ohjataan yhä enemmän kaukokartoituksen ja informaatioverkostojen avulla ja että tällöin metsikkökuvio toimii järjestelmien perusyksikkönä.

Metsikkökuvio osoittautui olevan luonnollistunut ilmiö metsänomistajille. He kantoivat tilanrajastaan huolta ja esittelivät sitä alituisesti, mutta eivät pohtineet metsänsä jakautumista kuvioiksi eivätkä ottaneet kuviorajoja erityisesti puheeksi. Tilanrajaa heidän on jatkuvasti pidettävä varta vasten raivattuna tai muuten silmällä voidakseen välttää rajaloukkauksilta metsänhoitotöissään, kun taas metsikkökuvio tuottaa omat rajansa automaattisesti puunkasvun ja hoidon seurauksena. Metsikkökuvio on sopivan kokonsa ansiosta sulautunut metsänomistajien hakuu-rytmeihin ja tilanpidon tapaan. Kun he harvennattavat taimikkoa tai nuorta metsää, metsikkökuvio toimii rajauksena sopivan kokoiselle työrupea-

malle, jonka saa valmiiksi kohtuullisessa ajassa. Päätehakuukuvion puustokertymä taas vastaa rahallisesti vaikkapa uuden traktorin tai henkilöauton hintaa. Kun metsikkökuvio sulauttaa puunkasvun rytmiikan ristiriidattomasti yhteen metsänomistajan käyttäytymisen kanssa, se samalla luonnollistuu; kyse on sekä ajan että tilan mittakaavoista. Tarvittaessa metsänomistaja voi tehdä muutoksia kuvion rajoihin hakkaamalla aikaisempaa suppeammin tai laajemmin. Tämä ei ollut yleistä tutkimusalueella, jossa metsät ovat jo pitkähkön ajan olleet jakautuneet selväpiirteisiksi kuvioiksi puulajin, puun järeyden ja iän perusteella. Ahkeruus ja halu tehdä hoidetun näköistä ovat metsänomistajien habituksen ominaisuuksia, jotka johtavat räsmällisyyteen ja aloitetun työn valmiiksi viemiseen. Tällaiset tarjokesuhteet pitävät yllä suhteellisen muuttumatonta kuviorakennetta.

Kun metsäammatillainen hahmottaa metsän kuvioina, hän nojaa ennustettavuuteen niiden kehityksessä ja tarkastelee kuvion rajoja ja puustotunnuksia. Poikkeamat standardeista ja muista ohjauksen tavoitteista ovat olennaisia. Hän suunnistaa metsän läpi ilmakuva ja kuviorajojen perusteella. Metsänomistajilla ei ollut tarvetta käyttää hyväkseen tällaisia kuvioita, koska metsän jokainen kolkka oli heille läpikotaisin tuttu ilman ilmakuva ja kuviokarttaa. Sen sijaan, että he olisivat käyttäneet hyväkseen kuvioiden muodostamaa verkostoa, he hahmottivat metsän ja suunnistivat sen läpi tiettyjen pisteiden kautta, vaihe vaiheelta. Nämä pisteet olivat yhteisesti tunnettuja metsän maamerkkejä tai, yleisemmin, perustuivat metsätöissä kertyneisiin omakohtaisiin kokemuksiin. Metsänomistajien tarkasti tuntemilla maastokohteilla oli paikan historiaan kiinnittyvät tarinansa ja muuttuva ulkonäkönsä; kohteiden merkitykset nousivat niistä itsestään eivätkä metsätalouden tunnusluvuista. Ratkaisevaa oli se, mitä he olivat kyseisessä paikassa tehneet, mitä muuta siellä oli tapahtunut, tai se, millä tahansa tavoin kyseinen maastokohde erottui ympäristöstään metsässä kulkijalle. Kaikki siis viittasi jyrkkään eroon metsänomistajien elämismaailman ja hallintaperspektiivin välillä.

Metsikkökuvion luonnollistumista näkymättömäksi voimistaa se, että mainitut kaksi perspektiiviä eivät olleet täysin erillisiä. Tämä ilmeni kahdella tavalla. Ensinnäkin metsänomistajilla oli tarpeen tullen tapana kutsua metsäammatillainen paikan päälle katsomaan tilannetta metsässä. Kun

he kävelevät yhdessä kuvion sisällä ja keskustelevat sen hoidosta, metsäammattilainenkin on välittömässä kosketuksessa metsän kanssa ja sitä kautta enemmän tai vähemmän osallisena metsänomistajan tekemisen ja kokemisen maailmassa. Hän saattaa tarvittaessa käyttää tutun isännän hyväksi kaiken liikkumavaransa metsänhoidon standardien tulkinnassa. Toiseksi, metsäkävelyiden aikana osoittautui, että monet metsänomistajat olivat omaksuneet metsäammattilaisten tapoja tehdä havaintoja. Kun harsinnan aikakaudella oli ensiarvoista tarkastella, täyttyäkö puuyksilö hirren tai muun käyttöpuun vähimmäisläpimitan, nyt tähysetään havupuiden latvakasvaimia, jolloin arvioidaan kerralla koko kyseisen metsikkökuvion metsänhoidollista tilaa ja hakkuun kiireellisyyttä. Kun metsänomistaja tähystätä latvakasvaimia, kyseessä on tarjokkeeseen liittyvä uusi rutiini, joka kohdistuu yksittäiseen puuhun kuten ennen vanhaan, mutta samalla nykyajan tapaan metsikkökuvioon. Se on tarjokkeeseen liittyvää tunnustelevaa (explorative), siis alussa mainitsemaani alituisen aktiivisuuteen liittyvää intentionaalista käyttäytymistä, joka on analyttisesti mahdollista erottaa tarjoketta hyödyntävästä (performative) käyttäytymisestä (Gibson 1986; Reed 1996, 80–82). Latvakasvaimen pituus on metsän tuottamaa informaatiota, joka havaitsemisen hetkellä määrittää tarjoketta ja johdattaa tietynlaiseen käyttäytymiseen.

Luonnollistumisensa seurauksena metsikkökuvio toimii välittäjänä metsänomistajan elämismaailman ja hallintaperspektiivin välissä. Se suodattaa ristiriitoja, joita syntyy, kun vastakkain ovat maallikko- ja asiantuntijatieto, historia ja nykyhetki tai situaatio ja tilastollinen keskiarvo. Kuviossa on siis joustavuutta, ja tämän ominaisuutensa ansiosta se kiinnittää metsänomistajan hienovaraisesti hallintaperspektiivin dynamiikkaan ja tuottaa herkistetyn kytkennän ajantasaiseen informaatioverkostoon, joka on kontrollin, valvonnan ja hallinnan lähde. Samalla kuvio etäännyttää metsätalouden ohjauksen sekä ajallisesti että paikallisesti metsänomistajien elämismaailmasta. Tällöin metsänomistajien tarjokkeisiin ja rutiineihin liittyvä monivivahteinen kirjo ekososiaalista vaihtelua, jota edellä kykenin vain kapeasti esittelemään, suureksi osaksi katoaa ohjauksen näkyvistä – siitäkin huolimatta, että ohjauksessa pyritään nykyisin monitavoitteisuuteen. Tämä on vahinko, sillä samalla katoaa näkyvistä lupaavia tarttumakohtia, joiden avulla

metsän ja metsänomistajan välistä kiinteätä suhdetta voitaisiin ymmärtää nykyistä paremmin. Luettelen niistä kolme.

Nostalgian harha aiheutuu historiallisuuden katoamisesta. Se tapahtuu siksi, että hallintaperspektiivissä metsä on jokaisella hetkellä neutraali suunnittelun lähtökohta. Silloin vanhakantaiset metsänkäsittelyn menetelmät saattavat näyttää sellaisilta, joista on päästävä eroon. Toisaalta vanha aika vaikuttaa viehättävän harmoniselta ja pienipiirteiseltä ihmisen ja metsän yhteiselolta, joka on katoamassa, vaikka näin ei haluttaisikaan. Tämä on kuitenkin harhaa, sillä tarpeen tullen metsää hakattiin entisaikaan voimakkaasti. Se on harhaa myös siksi, että vanhat traditiot eivät kuole kokonaan vaan jatkuvat uudessa, usein tunnistamattomassa muodossa. Tämä on suuri haaste metsätalouden ohjaukselle.

Valintojen moniulotteisuus osoittautui tyypilliseksi piirteeksi metsänomistajien tilanpidossa. Heidän käytyäytymisensä ei välttämättä noudattanut sellaista rationaalisten valintojen periaatetta, johon nojaten sitä tavallisesti tarkastellaan. Tämä on suurempi ongelma kuin yleensä ajatellaan, sillä metsänomistajat saattavat suurelta osin toimia kokonaan toisenlaisen logiikan alueilla, jolloin yhteisiä mittapuita ei ole ehkä lainkaan löydettävissä (vrt. Heiskala 2000). Jos metsänomistajat tyyppitellään vain rationaalisten valintojen tekijöiksi, tarjokesuhteiden dynamiikka ja monivivahteisuus typistyy ja avautuu maailma, jossa metsän ja metsänomistajien välinen intiimi yhteys purkautuu. Tällöin metsänomistajien lisäksi myös kulttuuri, luonto ja politiikka asettuvat tyystin toisenlaiseen käsitevaruuteen.

Tarjokkeet vaihtelun ja dynamiikan lähteenä ovat tärkeitä siksi, että metsässä ja metsänomistajissa ilmennyt huomattavaa vaihtelua on mahdollista pitää voimavarana luonnonvarapolitiikassa. Vaihtelu on sidoksissa erilaisiin ajan ja rytmisyyden yhteisiin mittakaavoihin, jotka vallitsevat metsän ja metsänomistajan välillä (Adam 1990, 115). Vaihtelun typistäminen malleiksi tai muiksi kategorioiksi on ongelmallista muun muassa siksi, että tarjokkeeseen liittyvän vastavuoroisuuden johdosta yksittäisessä tilanteessa ei voida erottaa, kumpi osapuoli hallitsee toista, metsä vai metsänomistaja. Toisin sanoen riippuu aika- ja tilamittakaavan valinnasta, millaisena tämä dynamiikka tarkastelijalle näyttäytyy. Kompleksisissa systeemissä hierarkiat paljastuvat vasta jälkeenpäin ja luovat ajatteluumme rajoittavia ra-

kenteita: jotkut rakenteet ja prosessit näyttävät väistämättä dominoivan joitakin toisia (Dyke 1988, 65). Mutta nämä hierarkkiset suhteet voivat suuressa määrin olla vain luomiamme konstruktioita; kyse on rajallisesta kyvystämme hahmottaa kompleksisia prosesseja. Voidaan myös erottaa toisistaan tekijyys (agency) ja toimijuus (Heiskala 2000, 188–196) ja havaita, että tarjokkeiden dynamiikan seurauksena metsän ja metsänomistajan välisissä suhteissa tekijyydellä näyttäisi olevan selvästi enemmän tilaa kuin toimijuudella. Kun metsänomistajan merkitysten tulkinta nojautuu tekijyyteen, hän toimii tarjokkeiden varassa: hän käyttäytyy rutiinivaraisesti eikä voi tietoisesti muuttaa käyttäytymistään (Heiskala 2000, 206). Vain toimijuuden alueella hän voi tehdä tietoisia päätöksiä esimerkiksi eläkkeeseen metsästään, mutta enimmäkseen hän *elää metsänsä* tekijyyden sfääriässä. Sekä tekijyydessä että toimijuudessa metsänomistajan voimavarat piilevät metsän mittaamattomassa tarjokevalikoimassa, joka on dynaaminen ja suhteellinen, kullekin

metsänomistajalle erityisenä avautuva. Edellä sanottu osoittaa myös sen, että tarjoke on täysin toisenlainen käsite kuin resurssi.

Artikkelin alkuun palatakseni: mistä luontokäsitykset syntyvät? Tapaustutkimukseni käsitteli yksityismetsätaloutta, mutta sen tuloksista erkane analogia. Oletan, että muillakin elämänalueilla on omat abstraktit metsikkökuvionsa. Ne toimivat hallintaperspektiivin tuottamina rakenteina ja prosesseina, jotka estävät näkemästä sitä, että luontokäsitykset eivät ole merkityksiä, joita on vain kielessä tai konventioissa tai joita ihmismieli kiinnittää eri kohteisiin. Sen sijaan itse kohteet – tarjokkeet – synnyttävät nämä merkitykset niissä arkipäivän suhteellisissa ja vaihtelevissa tilanteissa, joissa kohtaamme ne. Arkipäiväinen tekemisemme eli vastavuoroinen suhteemme ympäristömme tarjokeisiin on merkitysten salamointia, vaikka emme tätä tiedostaisi; se luo tilanteisuuden, kokemukset ja kulttuurisen uusiutumisen, ja siksi se on myös luontokäsitystemme perusta.

KIRJALLISUUS

Adam, Barbara: *Time and Social Theory*. Cambridge: Polity Press, 1990

Aura, Seppo & Horelli, Liisa & Korpela, Kalevi: *Ympäristöpsykologian perusteet*. Helsinki: WSOY, 1997

Barker, Roger G.: *Ecological Psychology. Concepts and Methods for Studying the Environment of Human Behavior*. Stanford: Stanford University Press, 1968

Bourdieu, Pierre: *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity Press, 1990

Dyke, Chuck: *The Evolutionary Dynamics of Complex Systems. A Study in Biosocial Complexity*. New York: Oxford University Press, 1988

Frykman, Jonas & Löfgren, Orvar: Introduction. The study of Swedish customs and habits. P. 5–19. In: Frykman, J. & Löfgren, O. (eds.): *Force of Habit. Exploring Everyday Culture*. Lund: Lund University Press, 1996

Gibson, James J.: *The Ecological Approach to Visual Perception*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum, 1986

Giddens, Anthony: Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä. Helsinki: Otava, 1984

Hammersley, Martyn & Atkinson, Paul: *Ethnography: Principles in Practice*. Second edition. London: Routledge, 1995

Hannigan, John A.: *Environmental Sociology. A Social Constructionist Perspective*. London: Routledge, 1995

Heinonen, Visa: Talonpoikainen etiikka ja kulutuksen henki. Kotitalousneuvonnasta kuluttajapolitiikkaan

1900-luvun Suomessa. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 1998

Heiskala, Risto: *Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteesiä yhteiskuntateoriassa*. Helsinki: Gaudeamus, 2000

Ingold, Tim: *Perception of the Environment. Essays on Livelihood, Dwelling and Skill*. London: Routledge, 2000

Järvilehto, Timo: Havaintotoiminta ilman ympäristön edustuksia: J. J. Gibsonin ekologinen psykologia. *Psykologia* 29 (1994): 3, liitesivut

Katila, Saija: Moraalijärjestyksen rajaama tila: maanviljelijä-yrittäjäperheiden selviytymisstrategiat. Väitöskirja. Helsingin kauppakorkeakoulu, 2000

Kumpulainen, Mikko: Maan ja talouden välissä. Viisi kertomusta suomalaisen maatilan luontosuhteen muutoksesta. Väitöskirja. Maantieteen laitos, julkaisuja nro 5/1999. Joensuu: Joensuun yliopisto, 1999

Macnaghten, Phil & Urry, John: *Contested Natures*. London: Sage, 1998

Partanen, Jukka: James J. Gibson. Ennakkoluuloja ja affordansseja. S. 131–153. Teoksessa: Hänninen, V. & Partanen, J. & Ylijoki, O.-H. (toim.): *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä*. Väitöskirja. Maantieteen laitos, julkaisuja nro 5, 2001

Pirkanmaan metsätalouden nykytila. Pirkanmaan liitto, julkaisu B 41, 1997

Reed, Edward S.: *Encountering the World. Toward an Ecological Psychology*. New York: Oxford University Press, 1996

Salminen, Antero: Verkkokalkovasta optiseen virtaukseen. Kaksi tapaa lähestyä näkemisen arvoitusta. S. 231–248. Teoksessa: Melgin, E. (toim.): *Ajatus ja sa-*

ENGLISH SUMMARY

Ari Jokinen: The private non-industrial forest owner as forest manager: routines, 'affordances' and reciprocity (Metsänomistaja metsänsä hoitajana: rutiinit, "tarjokkeet" ja vastavuoroisuus)

If images of nature are constituted not only socially but also, and perhaps primarily, by the biophysical environment and its processes, then individual practices, skills and experiences are essential objects of study. Images of nature arise through them during one's continuous engagement with the environment. I have scrutinised this phenomenon in the context of a case study with eight individual forest owners who had managed their own forests for decades. They were men aged 50–75 years, neighbours of one another, and had an agrarian background and roots in local forest culture. Their experiences extended from logging and harvesting with an axe, frame-saw and horse to the present period of scientific forestry characterised by forest machines, remote sensing and forest management planning. During their careers as forest owners, they had repeatedly met forestry experts advocating stand-based forestry in replacement of the traditional method of selection thinning, which was the inherited silvicultural idea that the forest owners themselves had learned to follow.

My method was based on walking in the woods with the forest owners, one at time, and following the way they presented to me the past and present, resources and events they regarded as important in they parcel. I was particularly interested in 'affordances', a concept of ecological psychology. Affordances are forest resources that generate dynamic, reciprocal relations between the forest and the forest owner. These relations are situational and relative, depending on the information the forest owner is able to catch about the forest and its enormous potential resources. I identified affordances and the routinised management practices attached to them by analysing the spontaneous behaviour and narratives of the forest owners, and verified them by ob-

serving the details of the modified forest.

Affordances and management routines among the forest owners were diverse, context-dependent, and in a process of constant flux. The following dimensions of this dynamics proved to be important: 1) With the changes taking place in the forest ecosystem, forest owners also change and perceive affordances differently during their lifespan. 2) Socio-economic developments make forest owners differently attuned to affordances. For instance, trees with a large diameter are various affordances for them, depending on changes in technology, forestry control, and the market. 3) With the process of change, affordances and routines are influenced by rural traditions which produce homogeneity among routines and, on the other hand, create a wide range of different mixtures of old and new management practices. 4) Artefacts of different age in the forest are affordances with their own dynamics. 5) Forest owners can enhance their awareness of the possibilities of their forest parcel by perceiving affordances and routines in the neighbouring parcels. In this way, affordances reproduce the social basis of the local forest culture, even though multi-level social interaction between forest owners is also important.

As is typically the case in stand-based forestry and contemporary forest regulation, the forests in the study area were divided into artificial forest stands. Stands are homogeneous patterns of standing trees, 0.5–3 hectares in size. The stand proved to be a mediator between the life-world of forest owners and the professional view of forestry experts. The stand was naturalised and invisible for the forest owners. This makes it a strong means of control in forest management and resource policy, and in this role the stand obscures the diversity of affordances and the intimate interaction between forest owners and the forest. Important aspects for further study include the gradually changing traditions, the multi-source basis of rationality among forest owners, and the dynamics of affordances.

KEY WORDS:

Ecological psychology, forest management, private non-industrial forest owners, affordance, tradition, routines, images of nature, spontaneous behaviour, narratives, observation, analysis, Finland